

Poglavlje 4

Πλάτωνος Πρωταγόρας 325c-326a

O tekstu

Platonov dijalog *Πρωταγόρας* (*Protagora*) nosi ime po jednome od glavnih likova, slavnom sofistu iz Abdere (Ἄβδηρα, grad na sjevernoj obali Egejskoga mora, u Platonovo je doba pod vlašću Atene). Protagora, prvi koji se prozvaao σοφιστής i prvi koji je djelovao kao učitelj, nakon četiri desetljeća takva rada umro je oko 420. pr. Kr. u dobi od oko sedamdeset godina.

Djelo pripada skupini dijaloga u kojima Platon kritizira sofističke načine uvjeravanja i njihovu amoralnost (uz *Protagoru*, u skupinu ulaze još *Gorgija* i *Sofist*); važna su, naime, gesla sofista, koja je oblikovao upravo Protagora, bila τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν (Aristotel, *Retorika* 1402a), i δύο λόγους εἶναι περὶ παντὸς πράγματος ἀντικειμένους ἀλλήλοις (Diogen Laertije 9, 8, 51). *Protagora* je nastao krajem prve faze Platonova pisanja, koja traje u devedesetim i osamdesetim godinama IV. st. pr. Kr. Vrijeme fiktivne radnje stoga pedesetak godina prethodi vremenu samoga pisanja dijaloga.

Sokrat pripovijeda prijateljima što se dogodilo pri njegovu susretu s Protagorom u Kalijinoj kući. Toga ga je jutro probudio mladi prijatelj Hipokrat, uzbuđeno ga pozivajući da zajedno s njim posjeti najslavnijega od svih sofista koji je stigao u Atenu. Kako je bilo još rano za posjet, Sokrat i Hipokrat prošetali su. Pritom je Hipokrat pokušao objasniti Sokratu zašto toliko želi postati Protagorin učenik; isprva je tvrdio da želi i sam biti sofist, profesionalac poput Protagore, ali, pred Sokratovim pitanjima, uzmakne i ustvrdi da želi učiti kod Protagore da bi stekao obrazovanje dostojno slobodna čovjeka. Zna da je sofist mudrac koji omogućuje drugima da dobro govore, ali o čemu govore, to Hipokrat ne može reći.

U Kalijinoj kući zatječu Protagoru, druge sofiste, i učenike oko njih. Sokrat i Protagora zameću raspravu o tome može li se vrlina (ἀρετή) poučavati; Protagora zanosno pripovijeda mit o Prometeju i Epimeteju, odnosno o ljudskome razvoju od divljaštva do civiliziranosti s pomoću tehničkih i političkih umijeća – u poučavanju potonjih upravo je Protagora predvodnik. Na početku rasprave, dakle, Protagora tvrdi da se vrlina *može* poučavati, a Sokrat to osporava; no, pošto Sokrat pitanjima natjera Protagoru u škripac, a sofist se pokuša izvući retoričkim akrobacijama (koje izazivaju odobravanje publike, ali ne i Sokratovo), u drugome krugu rasprave – nakon *intermezza* koji čine govori ostalih sofističkih zvijezda: Alkibijada, Prodika i Hipije – sad *Sokrat* zastupa tezu da se vrlina može poučavati, i opet dovede Protagoru u bezizlazan položaj. Tako porazi sofista njegovim vlastitim oružjem pokazujući da može uspješnije od njega argumentirati suprotne strane spora (λόγους ἀντικειμένους ἀλλήλοις). Rasprava o ἀρετή ujedno određuje osnovne crte Platonova etičkoga intelektualizma pokazujući da je znanje temelj i bit vrline, da je poznavanje dobra nužno i dostatno za ispravno djelovanje, da vrlinu ima onaj koji poznaje dobro, a da nitko ne bira zlo dragovoljno, već zbog pogrešne procjene, nepoznavanja onoga što je dobro.

U ovdje odabranome odlomku Platonova dijaloga govori Protagora. Pošto je ispričao mit o Prometeju i Epimeteju, na Sokratov argument da se vrlina ne može poučavati jer bi inače i država osigurala njezino poučavanje, Protagora odgovara pokazujući da je upoznavanje vrline važna sastavnica tradicionalnoga grčkog obrazovanja već od najranije dobi djeteta; to je upoznavanje osobito važno pod vodstvom učitelja kad se počnu čitati djela dobrih pjesnika (ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα).

Pročitajte naglas grčki tekst.

Plat. Protagora 325c - 326a

ἐπειδὴν θᾶπτον συνιῆ τις τὰ λεγόμενα, καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ περὶ τούτου διαμάχονται, ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς, παρ' ἑκαστον καὶ ἔργον καὶ λόγον διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον, καὶ τότε μὲν καλόν, τότε δὲ αἰσχρόν, καὶ τότε μὲν ὄσιον, τότε δὲ ἀνόσιον, καὶ τὰ μὲν ποίει, τὰ δὲ μὴ ποίει. καὶ ἐὰν μὲν ἐκῶν πείθεται·

εἰ δὲ μή, ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον εὐθύνου-
 σιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς. μετὰ δὲ ταῦτα εἰς διδασκάλων πέμπον-
 τες πολὺ μᾶλλον ἐντέλλονται ἐπιμελεῖσθαι εὐκοσμίας τῶν παι-
 δων ἢ γραμμάτων τε καὶ κιθαρίσεως· οἱ δὲ διδάσκαλοι τούτων τε
 ἐπιμελοῦνται, καὶ ἐπειδὴν αὖ γράμματα μάθωσιν καὶ μέλλωσιν
 συνήσειν τὰ γεγραμμένα ὥσπερ τότε τὴν φωνήν, παρατιθέασιν
 αὐτοῖς ἐπὶ τῶν βάρων ἀναγιγνώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιή-
 ματα καὶ ἐκμανθάνειν ἀναγκάζουσιν, ἐν οἷς πολλαὶ μὲν νουθετή-
 σεις ἔνεισιν πολλαὶ δὲ διέξοδοι καὶ ἔπαινοι καὶ ἐγκώμια παλαιῶν
 ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται καὶ ὀρέγηται τοιοῦτος
 γενέσθαι.

Analiza i komentar

ἐπειδὴν θᾶπτον συνιῆ τις τὰ λεγόμενα,
 καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ
 περὶ τούτου
 διαμάχονται,
 ὅπως
 ὡς βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς,
 παρ' ἕκαστον καὶ ἔργον καὶ λόγον
 διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι ὅτι
 τὸ μὲν δίκαιον,
 τὸ δὲ ἄδικον,
 καὶ τόδε μὲν καλόν,
 τόδε δὲ αἰσχρόν,
 καὶ τόδε μὲν ὄσιον,
 τόδε δὲ ἀνόσιον,

καὶ τὰ μὲν ποίει,
τὰ δὲ μὴ ποίει.

ἐπειδὴν θᾶπτον komparativ pridjeva ταχύς upotrijebljen kao prilog, u frazi:
„odmah čim...”

ἐπειδὴν... συνιῆ složenica glagola ἵημι, § 305; vremenska zavisna rečenica uvedena veznikom ἐπειδὴν (od ἐπειδὴ ἄν) s konjunktivom izriče iterativnu radnju u sadašnjosti, § 488

τὰ λεγόμενα § 232; poimeničenje participa članom, § 373

διαμάχονται § 232; διαμάχομαι περί τινος

ὅπως... ἔσται § 315; ὅπως otvara mjesto namjernoj zavisnoj rečenici s indikativom futura, § 472

ὡς βέλτιστος ἔσται imenski predikat, Smyth 909; superlativ pojačan s ὡς: „... što je moguće”, Smyth 1086

διδάσκοντες § 231

ἐνδεικνύμενοι složenica glagola δείκνυμι, § 318; participi otvaraju mjesto izričnoj rečenici s veznikom ὅτι, § 467

ὅτι τὸ μὲν... τὸ δὲ... koordinacija rečeničnih članova s pomoću čestica μὲν... δέ...; u imenskome je predikatu izostavljena kopula

ποίει § 243

καὶ ἐὰν μὲν ἐκὼν πείθεται·

εἰ δὲ μὴ,

ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον

εὐθύνουσιν

ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς.

ἐὰν μὲν... εἰ δὲ... koordinacija rečeničnih članova (ovdje protaza) s pomoću čestica μὲν... δέ...

ἐὰν... ἐκὼν πείθεται § 232; sc. εἴ ἔχει, ἐὰν otvara mjesto konjunktivu prezenta; protaza eventualne pogodbene zavisne rečenice izriče iterativnu radnju, u apodozi se očekuje indikativ prezenta § 475; ἐκὼν upotrijebljen kao istovrijednica priloga (adverbno), Smyth 1095

εἰ δὲ μὴ sc. πείθεται

διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον § 232

εὐθύνουσιν sc. αὐτόν; § 231; apodoza eventualne pogodbene rečenice

μετὰ δὲ ταῦτα

εἰς διδασκάλων πέμποντες

πολὸν μᾶλλον ἐντέλλονται ἐπιμελεῖσθαι

εὐκοσμίας τῶν παιδῶν

ἢ γραμμάτων τε καὶ κιθαρίσεως·

οἱ δὲ διδάσκαλοι

τούτων τε ἐπιμελοῦνται,

καὶ ἐπειδὴν αὖ γράμματα μάθωσιν

καὶ μέλλωσιν

συνήσειν τὰ γεγραμμένα

ὥσπερ τότε τὴν φωνήν,

παρατιθέασιν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν βάθρων

ἀναγιγνώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα

καὶ ἐκμανθάνειν ἀναγκάζουσιν,

ἐν οἷς

πολλὰ μὲν νουθετήσεις ἔνεισιν

πολλὰ δὲ διέξοδοι καὶ ἔπαινοι καὶ ἐγκώμια

παλαιῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν,

ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται

καὶ ὀρέγεται τοιοῦτος γενέσθαι.

δὲ čestica δέ označava nadovezivanje na prethodnu rečenicu

εἰς διδασκάλων... οἱ δὲ διδάσκαλοι koordinacija rečeničnih članova s pomoću čestice δέ

εἰς διδασκάλων sc. οἰκίας, eliptična uporaba, LSJ εἰς I.4.c (prijedlog εἰς otvara mjesto isključivo akuzativu)

πέμποντες § 231

πολὸν μᾶλλον... ἢ... koordinacija rečeničnih članova s pomoću priloga i veznika: „mnogo više... nego...”

- ἐντέλλονται ἐπιμελεῖσθαι § 232; § 243; *verbum voluntatis* otvara mjesto infinitivu; ἐπιμελέομαι τινος
- ἐπιμελοῦνται § 243
- ἐπειδὴν... μάθωσιν καὶ μέλλωσιν § 254, 321.17; § 232; vremenska zavisna rečenica uvedena veznikom ἐπειδὴν (od ἐπειδὴ ἄν) s konjunktivom izriče iterativnu radnju u sadašnjosti, § 488
- μέλλωσιν συνήσειν složenica glagola ἴημι, § 305; μέλλω otvara mjesto infinitivu
- τὰ γεγραμμένα § 272; § 277; poimeničenje participa članom, § 373
- παρατιθέασιν složenica glagola τίθημι, § 305; παρατίθημι τινί τι
- ἀναγιγνώσκειν § 231; infinitiv izriče svrhu, § 495
- ἐκμανθάνειν § 231
- ἀναγκάζουσιν § 231, otvara mjesto dopuni u infinitivu
- ἐν οἷς sc. ποιήμασιν
- ἔνεισιν složenica glagola εἰμί, § 315
- ἵνα... μιμῆται... καὶ ὀρέγεται § 243; § 232; veznik ἵνα otvara mjesto konjunktivima u namjernoj zavisnoj rečenici, § 470
- ζηλῶν μιμῆται § 243; particip upotrijebljen kao istovrijednica priloga (adverbno), Smyth 1095
- ὀρέγεται τοιοῦτος γενέσθαι medijalni oblik ὀρέγω otvara mjesto infinitivu, LSJ ὀρέγω II.2.b; imenski predikat s kopulativnim glagolom, Smyth 909–924